Oikeusministeriö
Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
LsN Janne Kanerva

3.2.2022

Eduskunnan lakivaliokunnalle

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ EDUSKUNNALLE KOMISSION ALOITTEESTA EU-RIKOSLISTAN LAAJENTAMISEKSI VIHAPUHEESEEN JA VIHARIKOKSIIN (U 76/2021 vp)

Oikeusministeriö toteaa otsikkoasiassa täydentävästi lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa 3.2.2022 esiin nousseiden eräiden kysymysten johdosta kunnioittavasti seuraavan:

1 Aloitteen tausta-aineisto

Professori Päivi Leino-Sandberg korosti tutkimustiedon merkitystä aloitteen hyväksyttävyyden arvioinnin kannalta. Myös professori Sakari Melander totesi, että aloitteen perustelut olisivat voineet olla laajemmat ainakin rikollisuudessa tapahtuneen kehityksen osalta.

Taustaselvitykseen liittyen voidaan todeta se, että komissio julkaisi aloitetta tukevan 130-sivuisen loppuraportin (”Study to support the preparation of the European Commission´s initiative to extend the list of EU crimes in Article 83 of the Treaty on the Functioning of the EU to hate speech and hate crime”), jossa on lisäksi kahdeksan taustoittavaa liitettä. Raportissa ja sen liitteissä tarkastellaan laajemmin sellaisia asioita kuin EU-valtioiden lainsäädännöt, vihapuhe ja viharikokset ilmiöinä sekä

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

EU:n lähestymistapa niihin, nykyinen puitepäätös, SEUT 83 artiklan 1 kohdan sisältö, erilaiset henkilöihin liittyvät ominaisuudet ja erilaiset henkilöryhmät rikosten kohteina sekä kysymyksessä olevien rikosten määrät. Komissio järjesti suuren joukon kysymyksiä sisältäneen julkisen kuulemisen, johon myös Suomi osallistui. Tiedonannoista ilmenevin tavoin tietoja aloitteen pohjaksi on hankittu erilaisista tutkimuksista. Komission kaiken tiedonhankinnan tulokset on sitten tiivistetty tiedonantoon valtioneuvoston kirjelmän muistiosta ilmenevällä tavalla.

2 Komission ohjaaminen mahdollisen direktiivin valmistelussa

Professori Leino-Sandberg toteaa kirjallisessa lausunnossaan, että valtioneuvoston kirjelmän kantaosassa painotetaan, että erinäisiä varauksellisia näkemyksiä tulisi pyrkiä tuomaan esiin neuvoston päätöksen johdantokappaleissa, joiden uskotaan ohjaavan päätöksen tekemisen jälkeistä direktiivin valmistelua. Leino-Sandbergin mukaan aidosti tärkeät asiat on yleisesti perusteltua sijoittaa päätösten operatiiviseen osaan.

Neuvosto päättäisi EU-rikoslistan laajentamista koskevan aloitteen mukaan siitä, että vihapuhe ja viharikokset ovat SEUT 83 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu rikollisuuden ala. Neuvoston päätösten yhteydessä toimintaohjeita komissiolle annetaan muuten kuin varsinaisessa päätöksessä, tavanomaisimmin liitteillä tai sitten nyt esitetyllä tavalla johdantokappaleissa. Nyt käsiteltävän asian yhteydessä ei ole esimerkiksi neuvotteluissa miltään taholta puututtu päätöksen jäsentelyyn artikloiden ja johdantokappaleiden kesken. Viimeksi mainituilla nimenomaisesti annetaan ohjausta mahdollisen direktiivin valmisteluun. Aikanaan direktiivin johdantokappaleilla on sitten merkitystä valmistellun EU-lainsäädännön tulkintaohjeina, joita otetaan usein huomioon hallituksen esityksessä ja joita voivat tarkastella myös lainsoveltajat.

3 SEUT 83 artiklan 2 kohta

Professori Leino-Sandbergin ja professori Melanderin esityksissä nousi esiin mahdollisuus hyödyntää SEUT 83 artiklan 2 kohtaa rikosoikeudellisen sääntelyn laajentamisperusteena. Kohdan mukaan alalla, jolla on toteutettu yhdenmukaistamistoimenpiteitä, voidaan direktiivein säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä.

Mahdollisuutta käyttää SEUT 83 artiklan 2 kohtaa ei ole käsitelty komission aloitteessa, siitä ei ole muutenkaan merkittävästi keskusteltu. Aloitteen tekemisestä lähtien on varsin selvänä pidetty sitä,

että etenemistapana on artiklan 1 kohtaan perustuva EU-rikoslistan täydentäminen. Tätä etenemistapaa tukevat myös aloitteen EU-työryhmäkäsittelyssä esitetyt argumentit, joissa on kiinnitetty huomiota ensinnäkin siihen, että vihapuheen ja viharikosten alalla ei ole pohjalla olevaa harmonisointia. Nyt on kysymys laajemmasta ilmiöstä kuin vuoden 2008 rasismipuitepäätöksessä, joka on lisäksi annettu Lissabonin sopimusta edeltäneellä oikeusperustalla. SEUT 83 artiklan 2 kohtaa on perusteltua soveltaa suppeasti. Nämä seikat puoltavat sitä, että edetään komission valitsemalla linjalla.

4 Eräitä muita kysymyksiä

Asiantuntijakuulemisessa keskusteltiin myös mahdollisesta tarpeesta tarkentaa rikoslain (39/1889) 11 luvun 10 §:ssä rangaistavaksi säädetyn kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevan rikoksen tunnusmerkistöä esimerkiksi lisäämällä siihen ”on omiaan”-tunnusmerkki. Sinällään on aihetta huolehtia siitä, että rikosoikeudellinen lainsäädäntö täyttää perustuslain 8 §:n edellyttämällä tavalla rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset. Tällä tarkkuustasolla liikkuvalla kysymyksellä ei ole kuitenkaan kytkentää nyt käsiteltävään EU-rikoslistan laajentamiseen, kun rangaistavan vihapuheen sisällön tarkempi ja rikostunnusmerkistöihin ulottuva määrittely tapahtuu vasta mahdollisesti neuvoteltaessa listan laajentamisen jälkeisestä direktiiviehdotuksesta. Rikosten tarkkarajaisuuden vaatimukseen liittyvää sananvapauden merkitystä vihapuheen rangaistavuutta rajoittavana tekijänä on valtioneuvoston kannan mukaan syytä korostaa mahdollisen neuvoston päätöksen johdantokappaleissa.

Valtionsyyttäjä Tuuli Eerolainen totesi, että kansainvälisen yhteistyön kannalta merkittävä voi olla mahdollinen lisäys kansainvälisen yhteistyön EU-instrumenttien ns. listarikoksiin. Komission aloitteella pyritään edistämään myös jäsenvaltioiden oikeudellista yhteistyötä. Eerolaisen esiin nostama kysymys varmaankin nousee esiin, jos neuvoston päätös EU-rikoslistan laajentamisesta tehdään ja jos sen jälkeen vielä valmistellaan vihapuhetta ja viharikoksia koskeva direktiivi. Nyt ei kuitenkaan olla vielä rikosoikeudellisen sääntelyn harmonisoinnin seurauksia muuhun EU-lainsäädäntöön koskevassa keskustelussa.